

KURUMSAL RİSK YÖNETİMİ ÇERÇEVESİNDE RİSK ODAKLI İÇ DENETİM VE İMKB UYGULAMASI

IIIJVVU / 2012-1

Öğr. Gör. Dr. Suat KARA*

Doç. Dr. Şakir SAKARYA**

ÖZET

Son yıllarda özellikle de uluslar arası piyasalarda faaliyet gösteren şirketlerde (Enron, Worldcum,Tyco International vb.) yaşanan bilgilerin güvenilirliği sorunları iç denetimin katma değerini arttıracak yeni yaklaşımların aranmasına neden olmuştur. Bu değişim sürecinde, klasik iç denetim yaklaşımlarından vazgeçilerek, öncelikli amacı yüksek riskli alanlara yoğunlaşmak olan Risk Odaklı İç Denetim yaklaşımına geçiş yapılmıştır. Şirketlerin gelecekte karşılaşılabileceği risklerin tespit edilmesi ve bu risklerin yönetilmesi büyük bir önem taşımaktadır. Geleneksel denetim sürecinde sadece şirketlerin mali tabloları geçmişe dönük olarak denetlenmekte idi. Ancak sadece mali tablolara bakarak yatırımcılara işletmenin geleceği konusunda yeterli bilgiler sağlanamamaktadır. Bu nedenle işletmenin içinde bulunduğu risk derecesinin tespit edilmesi ve işletmenin bu durumdan en az zararla kurtulmasını sağlayacak politikaların geliştirilmesi risk yönetimi ile mümkün olabilecektir. Risk odaklı iç denetim faaliyeti, işletmenin başlıca riskleri ve bu risklerin yönetilmesi üzerine odaklanan bir süreçtir. Bu nedenle günümüzde iç denetim yönünü değiştirerek sadece geçmişle ilgili kontrollerle ilgilenmek yerine, gelecekte organizasyonu bekleyen işletme risklerine (operasyonel, stratejik, uygunluk, finansal, bilgi teknolojileri) de odaklanmaya başlamıştır. Bu çalışmanın amacı, İMKB-İmalat Sanayi Endeksine kayıtlı şirketlerde, risk odaklı iç denetimin uygulanmalarında iç denetimin rolünü içeren risk faktörlerinin etkisini ölçmektir. Bu amaçla, borsaya kote imalat sanayi şirketlerine bir anket yapılmış ve elde edilen sonuçlar ANOVA tekniğiyle analiz edilmiştir. Bu çalışma sonucunda, İMKB şirketlerinin büyük bir oranının iç denetim uygulamalarını risk odaklı yap-

* Balıkesir Üniversitesi Sındırgı MYO- İşletme Programı suatkara@balikesir.edu.tr,

** Balıkesir Üniversitesi İ.İ.B.F. - İşletme Bölümü sakirsakarya@gmail.com,

tıklarını, fakat iç denetim uygulamalarında operasyonel ve bilgi teknolojileri risk faktörlerini dikkate almadıkları sonucuna ulaşmıştır.

Anahtar Kelimeler: İç Denetim, Risk Odaklı İç Denetim, Kurumsal Risk Yönetimi, İşletme Riskleri.

Jel Kodlar: M40, M42, G32, M19

RISK BASED INTERNAL AUDIT WITHIN THE FRAMEWORK OF ENTERPRISE RISK MANAGEMENT AND APPLICATION IN ISE

ABSTRACT

In recent years, problems of the reliability of the information especially in companies acting in international markets (Enron, Worldcum, Tyco International etc.) has been led to search for new approaches to increase the added value of internal audit. In this process of change, leaving the traditional internal audit approaches, the risk based internal audit approach which has the primary objective of focusing on high-risk areas was transformed. To identify and manage the risks which companies will encounter in the future are very important. Throughout this traditional audit process, only the financial statements of the companies were supervised retrospectively. However, just looking at the financial statements, sufficient information couldn't be provided to investors about the future of the enterprise. Therefore, development of policies to determine the risk degree of the enterprise and to get rid of this situation by the least damage will be possible with the risk management. Activity of risk based internal audit is a process which focuses on the major risks and management of these risks. For this reason, nowadays, internal audit began to focus on the enterprise risks (operational, strategic, compliance, financial, information technology) which has importance for the future of the organisation, changing its direction, rather than dealing with just about controls in the past. The aim of this study is to measure the impact of risk factors, including the role of internal audit, on the applications of risk based internal audit for the companies registered in Manufacturing Industry Index , Istanbul Stock Exchange. For this purpose, a survey was applied to companies coated in the manufacturing industry and the obtained results were analyzed by ANOVA technique. As a result of this study, it has been concluded that a large proportion of ISE companies did internal audit practices risk-based, whereas they did not take into account the risk factors of operational and information technologies in their internal audit applications.

Key Words: Internal Audit, Risk Based Internal Audit, Enterprise Risk Management, Business Risks

Jel Codes: M40, M42, G32, M19

1 GİRİŞ

Son yıllarda şirketlerde yaşanan bilgilerin güvenilirliği sorunları ve özellikle ABD’de yaşanan Enron, Worldcum, Tyco International skandalları ile birlikte dünyada yönetim ve denetim adına yaklaşım ve prensipler sorgulanır hale gelmiştir. Sarbanes-Oxley kanunu, SEC ve benzeri düzenlemeler ile benzer sıkıntılıların yaşanması önlenmeye çalışılmaktadır. İşletmelerin içinde bulunduğu koşullar, iç denetimin katma değerini arttıracak yeni yaklaşımların aranmasına sebep olmuştur. Bu değişim ve şekillenme sürecinde, klasik iç denetim yaklaşımlarından öncelikli amacı yüksek riskli alanlara yoğunlaşmak olan risk odaklı denetim yaklaşımına geçiş yapılmıştır.

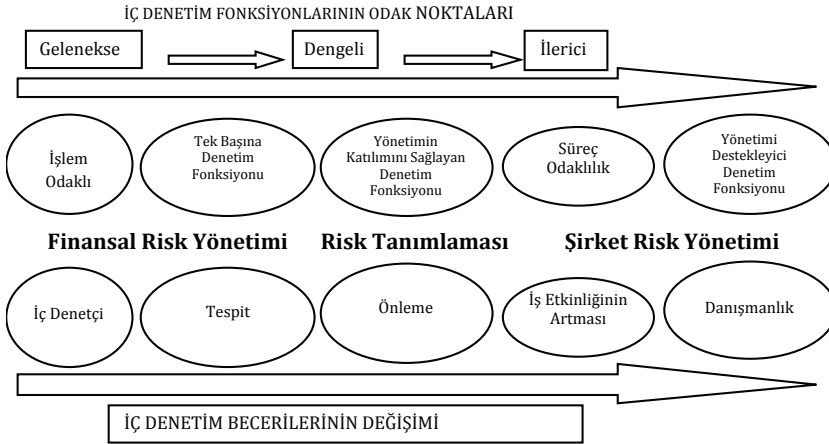
Şirketlerin gelecekte karşılaşılabileceği risklerin tespit edilmesi ve bu risklerin yönetilmesi son derece önem arz etmektedir. Geleneksel denetim sürecinde şirketlerin sadece mali tabloları ile geçmişe dönük olarak denetlenmesi söz konusudur. Ancak sadece mali tablolara bakarak yatırımcılara işletmenin geleceği konusunda yeterli bilgiler sağlanamamaktadır. İşletmenin içinde bulunduğu risk derecesinin tespit edilmesi ve işletmenin bu durumdan en az zararla kurtulmasını sağlayacak politikaların geliştirilmesi risk yönetimi ile mümkündür. Risk odaklı iç denetim faaliyeti de işletmenin başlıca riskleri ve bu risklerin yönetilmesi üzerine odaklanan bir süreçtir. İç denetim bu doğrultuda yön değiştirmiş, geçmişle ve sadece kontrollerle ilgilenmek yerine geleceğe ve gelecekte organizasyonu bekleyen risklere odaklanmaya başlamıştır.

2 İÇ DENETİMDE RİSK YÖNETİMİ

İç Denetçiler Enstitüsü’nün yeniden düzenlediği Mesleki Uygulamalar yapısı çerçevesinde 2002 yılında yapmış olduğu tanıma göre (Pickett and Pickett, 2005, Sarens and Beelde, 2006); İç denetim “bir kurumun faaliyetlerini geliştirmek ve onlara değer katmak amacını güden bağımsız ve objektif bir güvence ve danışmanlık faaliyetidir”. İç denetim kurumun risk yönetimi, kontrol ve yönetim süreçlerinin etkinliğini değerlendirmek ve geliştirmek amacına yönelik sistemli ve disiplinli bir yaklaşım getirerek kurumun amaçlarına ulaşmasında yardımcı olan denetimdir (Pehlivanlı, 2010). Dolayısıyla, iç denetimde risk yönetimi ve risk odaklı iç denetim uy-

gulamalarının önemi gittikçe artmış ve böylece denetimin etkinliği arttırılmak istenmiştir. Günümüzde artık iç denetimden, geriden gelip bir şeyler olduktan sonra tespitte bulunması değil, öne geçip öngörülerde bulunması sadece riskleri değil fırsatları da ortaya koyması beklenir. İç denetimin yeni boyutları: risk yönetimi, kontrol ve kurumsallaşmadır (Kurnaz ve Çetinoğlu, 2010). Aşağıdaki Şekil 1 iç denetimin tanımındaki değişimi ve değişen rolünü özetlemektedir.

Şekil 1. İç Denetim Tanımı ve Değişen Rolü

Kaynak: Uzun, A.K., (2008), “İç Denetimin Etkinliğinde Başarı Faktörleri: Uygulama İçin Yol Haritası”, Deloitte, İST., s. 4., <http://www.denetim-net.net/UserFiles/Documents/Haberler/2008%2005%2029-KurumsalYonetimVelcDenetim-AKUSunum2Basar%C4%B1Fak.pdf> <http://www./>, (09.04.2012).

2.1 Risk ve Risk Yönetimi Kavramı

Bugünün dünyasında hemen her gün karşılaşılan olaylar nelerdir diye bir soru sorulduğunda; artan terör saldırıları, sıkça duyulan kurumsal skandallar, yaşanan doğal afetler ve sıkıntılı finansal piyasalar hemen verilebilecek cevaplar arasındadır. Gazetelerin ekonomi sayfalarında hemen her gün şirket iflaslarını ve skandallarını değişik boyutlarda ve özelliklerde görmek mümkündür. Bu olaylardaki artış hızı, günümüz dünyasında risklerin tanınmasını ve risklere karşı tedbir alınmasını gerekli kılan, risk yönetimi kavramının önemini bir kez daha gözler önüne sermektedir. Genel anlamda risk, bir olayın beklenenden farklı olarak gerçekleşebilme olasılığıdır (Spira and Page, 2002). Diğer taraftan risk, işletmenin planlanan amaçlarını, yani hedeflerini gerçekleştirebilmesini engelleyecek her türlü olay ve engel olarak da tanımlanabilmektedir. Risk, Çipil tarafından, ger-

çıkacak- ama gerçekleşmesi yada ne zaman gerçekleşeceği kesin olmayan- bazı istenilmeyen olaylar olarak ifade edilmiştir (Kayahan, 2010). Risk bünyesinde sadece tehlike ve belirsizlik içermemekte, kapsamında fırsatları da barındırmaktadır (PriceWaterhouseCoopers, 2006). Beklenmeyen olaylardan kaynaklanan risk tehlikeyi, değişimden kaynaklanan risk belirsizliği, riski işletme lehine kullanabilme becerisi ise fırsatları ifade etmektedir (Ramamoorti et al., 1999).

2.1.1 İşletmeler Açısından Başlıca Risk Türleri

Riskleri genel olarak belli bir sınıflandırmaya tabi tuttuğumuzda birbirinden farklı onlarca riski ortaya koymak mümkündür: Operasyonel riskler, piyasa riskleri, kredi riskleri, stratejik riskler, faaliyet riskleri, yasal riskler, uygunluk riski, bilgi riski, çevresel riskler, ülke riski, temel iş ile ilgili riskler, fiyat riskleri, doğal riskler, finansal raporlama riskleri, kontrol riski, v.b.. Her kurum, ihtiyaçlarına uyacak farklı risklere odaklanabilir. Bu çalışma kapsamında riskler ana tema olan kurumsal risk yönetimi anlayışına uygun olarak sınıflandırılmıştır. Bu bağlamda reel sektöre yönelik risklere ağırlık verilmiştir.

2.1.1.1 Finansal Riskler

Finansal riskler kurumun finansal pozisyonunun ve tercihlerinin sonucunda ortaya çıkan riskleri ifade eder. Finansal riskler içerisinde kredi, nakit, finansal piyasalar, emtia fiyatları gibi riskler ilk akla gelenleridir (Griffiths, 2005). Döviz kurlarındaki değişimden dolayı ortaya çıkabilecek kar veya zarar kur riskini; faizlerin değişimi faiz riskini; ödemeler için gerekli nakdin zamanında bulunamaması likidite riskini; fiyatların değişiminden çıkan kar ve zarar fiyat riskini; karşı tarafın taahhüdünü yerine getirmemesi kredi riskini oluşturur (Argun, 2008).

Finansal riskleri incelerken, özellikle şu konulara dikkat edilmesi gerekmektedir (APTE, 2004).

Alacaklar ve Şüpheli Alacaklar: İç denetçilerin özellikle ilgilenmesi gereken bir unsurdur. Çünkü birçok şirkette finansal krizin başlangıcı olarak sayılabilir. Özellikle telekom, elektrik şirketleri gibi müşteri sayısının çok olduğu şirketlerde, işletmenin finansal sağlığı üzerinde doğrudan etkisi vardır.

Stoklar: Optimum stok seviyeleri üretim ve diğer ilgili birimler tarafından karar verilir fakat, iç denetçiler stok taşıma maliyetlerini kontrol etmeli ve optimum seviyede tutmalıdırlar.

Yatırımlar: Yatırım kararlarında özellikle Merkez Bankası faiz oranları kararları etkili olabilir. Bu nedenle, faiz oranı politikalarındaki değişikliklerden kaynaklanabilecek riskler düzenli aralıklarla değerlendirilmelidir.

Döviz İşlemleri: Hesaplarında bulunan dövizler veya dövizde dayalı alacakların yaratabileceği finansal kayıp riski, yönetim kuruluna raporlamak için ciddi bir şekilde incelenmelidir.

2.1.1.2 Operasyonel Riskler

Operasyonun gerçekleştirilmesindeki hataya, aksaklıklara veya suiistimallere dayalı risklerin yanı sıra organizasyon, iş akışı, teknoloji, insan gücü çerçevesinde oluşabilecek, kurumu maddi veya itibari kayba uğratacak, kredi veya piyasa riski dışında kalan ve geçmiş verilerden yola çıkılarak istatistiksel ölçümlene yapılabilecek her türlü risklerdir (Lavida, 2007).

Operasyonel risklerin ölçümü, bu grupta yer alan risklerin hepsinin sayısallaştırılamaması, piyasa ve kredi riski gibi belirli piyasalar ve kuruluşlar için standart nitelik taşımayıp, her iş kolu için ayrı ayrı olması nedeniyle bir hayli zordur ve her firma ve her sektör için kendine özgü şartlar taşımaktadır (Kishali ve Pehlivanlı, 2006- Can, 2003). Operasyonel risklerin sayısallaştırılabilen kısmı için Basel komitesince önerilen risk ölçüm yöntemleri, temel gösterge yöntemi, standartlaştırılmış yöntem ve içsel ölçüm yöntemi olarak sıralanabilir. Ayrıca operasyonel kayıplarla ilgili verilerin kısıtlı olması, her işletmenin özelliklerinin farklı olması nedeniyle dış verilerin kullanıma uygun olmaması, iç ve dış verilerin entegre edilmesindeki ve insan faktörünün yönetimindeki zorluklar, hem bu risklerin hesaplanma maliyetlerini artırmakta, hem de güvenilir sonuçlara ulaşılmasını engellemektedir (Moeller, 2008).

2.1.1.3 Stratejik Riskler

Bir kurumun kısa, orta veya uzun vadelerde belirlemiş olduğu hedeflerine ulaşmasını engelleyebilecek yapısal riskler bu başlık altında sınıflandırılabilir. Rekabet, müşteri istekleri, demografik ve sosyal/kültürel trendler, teknolojik yenilik, planlama, iş modeli, iş portföyü, kurumsal yönetim, pazar analizi, düzenleyici ve politik riskler gibi riskler stratejik risklere tipik örneklerdir (Starbuck and Singer, 2010-Griffiths, 2005).

2.1.1.4 Uygunluk ve Yasal Riskler

Uygunluk riski, faaliyet ve uygulamalarda, mevcut yasa, düzenleme, kural ve kabul görmüş standartların dışına çıkılmasıyla maruz kalınabilecek kayıpları ifade etmektedir (Birindelli and Ferretti, 2008). Uygunluk prensip-

leri dışına çıkmak mali kayıplara, iş fırsatlarının kaçırılmasına ve hatta davalara konu olarak işletmelerin itibarının sarsılmasına yol açabilmektedir (Mainelli and Yeandle, 2006).

Yasal risk, faaliyette bulunulan ülkelerin kanun ve düzenlemelerindeki değişikliklerin, operasyonel maliyetler, yatırımların cazibesi ve rekabet gücü üzerindeki potansiyel etkilerinden oluşmaktadır (Mooller, 2008-Pickett :2004).

2.1.1.5 Bilgi Teknolojileri Riski

Bilgi teknolojileri (BT) riski, iş süreçlerini olumsuz yönde etkileyecek şekilde otomasyon sisteminin, ağ veya diğer kritik bilişim teknolojileri kaynaklarının kaybedilmesi potansiyeli olarak ifade edilmektedir. Organizasyonlar, operasyonların gerçek zamanda gerçekleştirilmesi için bilgi teknolojilerini daha verimli kullanma yoluna girerken, edinilen bilgi, doğru kararların daha kısa zamanda alınmasını sağlamaktadır. Fakat teknolojinin sunduğu bu fırsatlar, BT altyapısına yönelik riskleri de beraberinde getirmektedir (David and Barnier, 2011).

Günümüzde bilgi teknolojilerindeki gelişmeler, daha iyi veri paylaşımı ve dağıtımını sağlayacak entegre sistemlerin oluşturulmasına imkan sağlamıştır. Bu durumun denetçilerin rollerine olan etkisi organizasyonu destekleyen bilgi sistemlerinin de denetiminin yapılması gerekliliği şeklinde olmaktadır (Mitev and Marsh, 1998). BT iç denetimleri, teknoloji risklerinin minimuma indirilmesini, operasyonel ve finansal birimlere zamanında bilgi iletimi sağlanarak performansın artırılmasını böylece firmaların karlarının artmasını, harcamalarının azalmasını ve dolayısıyla daha düşük denetim maliyetlerinin oluşmasını sağlamayı hedeflemektedir (Halliday, 1996).

Bu açıklamalar çerçevesinde, hedeflerimize etki yapan riskleri ortaya çıkarmak ve onlarla baş edebilmek için atılan tüm mantıklı adımları kapsayan dinamik bir süreci “Risk Yönetimi” olarak ifade etmek mümkündür (Pickett, 2005). Bir başka ifade ile risk yönetimi, belirsizlikleri ve belirsizliğin yaratacağı olumsuz etkileri daha kabul edilebilir bir düzeye indirgemeyi sağlayan bir disiplindir. Problemlerin oluşmadan önlenmesini sağlayan proaktif bir yaklaşımdır. Problem haline gelmeden, tehlikeye dönüşmeden önce risklerin belirlenmesini ve risklerin oluşma olasılığını ve/veya etkisini en aza indirgeyen faaliyetlerin planlanmasını ve yürütülmesini kapsar (Spira and Page, 2003).

Son 10 yıldır kurumlar farklı risk türlerini de, operasyonel ve stratejik risk-

ler gibi dikkate almaya ve bunları aktif olarak yönetmeye başladılar. Bir kurum mevcut risklerini yönetirken birbirinden tamamen farklı olan iki tür yol izleyebilir. Birincisi mevcut risklerini birer birer ele alıp yönetmek; ikincisi ise tüm risklerini bir spektrumun bir parçası olarak görüp bir risk yönetimi programı çerçevesinde bütün olarak yönetmektir. İkinci yöntem genel olarak *Kurumsal Risk Yönetimi (KRY)* olarak adlandırılmaktadır (Alptürk, 2008).

3 KURUMSAL RİSK YÖNETİMİ (KRY) VE KRY ARACI OLARAK RİSK ODAKLI İÇ DENETİM

KRY için birçok tanım bulmak mümkündür. Fakat içlerinde en kabul gören Committee of Sponsoring Organizations of the Treadway Commission (COSO) tarafından “yönetim kurulu, yönetim ve personelden etkilenen; strateji belirleme ve iç denetimlerde tüm işletme yapısında uygulanan; işletme varlığını etkileyebilecek olası oluşumları belirleyen; yönetim hedeflerine uyumlu kalan, makul güvenceleri sağlamak için tasarlanmış bir süreçtir” şeklinde tanımlanmıştır (Gordon et al, 2009).

İç denetimin, KRY içindeki temel rolü önemli risklerin uygun bir şekilde yönetilmesinin ve ayrıca kurumun iç kontrol sisteminin etkin bir şekilde işleminin sağlanmasına yardımcı olmak üzere yönetime, KRY faaliyetlerinin etkinliği ile ilgili olarak güvence hizmeti vermektir (Reding vd., 2007). KRY’de iç denetimin rolü organizasyondan organizasyona değişiklik gösterebilir. Uygulamada, iç denetimin görevleri arasında aşağıdakilerden bazıları veya hepsi bulunabilir (Moeller, 2004).

- Yönetim tarafından belirlenen önemli risklere odaklanmak ve organizasyon çapında risk yönetim sürecini denetlemek,
- Risk yönetiminin yapıldığını doğrulamak,
- Risk yönetim sürecine aktif olarak katılmak ve bu süreci desteklemek,
- Risk tanımlama/değerlendirme süreçlerini kolaylaştırmak ve personeli risk yönetimi ve iç kontrol konularında eğitmek,
- Kurul ve denetim komitesine verilen risk raporlarını koordine etmek.

Tablo 1. Kurumsal Risk Yönetiminde İç Denetimin Rolü

Kurumsal Risk Yönetimi'ne Dair İç Denetimin Temel Görevleri	Risk yönetim süreçlerine dair güvence verilmesi
	Risklerin doğru şekilde değerlendirildiğine dair güvence verilmesi
	Risk yönetimi süreçlerinin değerlendirilmesi
	Ana risklerin raporlanmasının değerlendirilmesi
	Ana risklerin yönetiminin gözden geçirilmesi
Kurumsal Risk Yönetimi'ne dair İç Denetimin Belli Şartlar Altında Üstlenebildiği Görevleri	Risklerin belirlenip değerlendirilmesinin kolaylaştırılması
	Risklere dair yönetime rehberlik edilmesi
	KRY faaliyetlerinin uyumlu hale getirilmesi
	Risklerin konsolide olarak raporlanması
	KRY yapısının geliştirilmesi ve devam ettirilmesi
	KRY kurulmasına sahiplik etmek
	Yönetim kurulu öncesi risk yönetim stratejisinin geliştirilmesi
Kurumsal Risk Yönetimi'ne dair İç Denetimin Üstlenmemesi Gereken Görevler	Risk iştahının belirlenmesi
	Risk yönetim süreçlerinin düzenlenmesi
	Riskler üzerine yönetim güvencesi verilmesi
	Risklere karşılık alınacak aksiyonların belirlenmesi
	Risklere yönelik aksiyonların yönetim adına uygulanması
	Risk yönetiminin sorumlusu olmak

Kaynak: Institute of Internal Auditors (IIA), 2004, The Role of Internal Auditing in Enterprise-Wide Risk Management, Global Headquarters, U.S.A., s. 4.

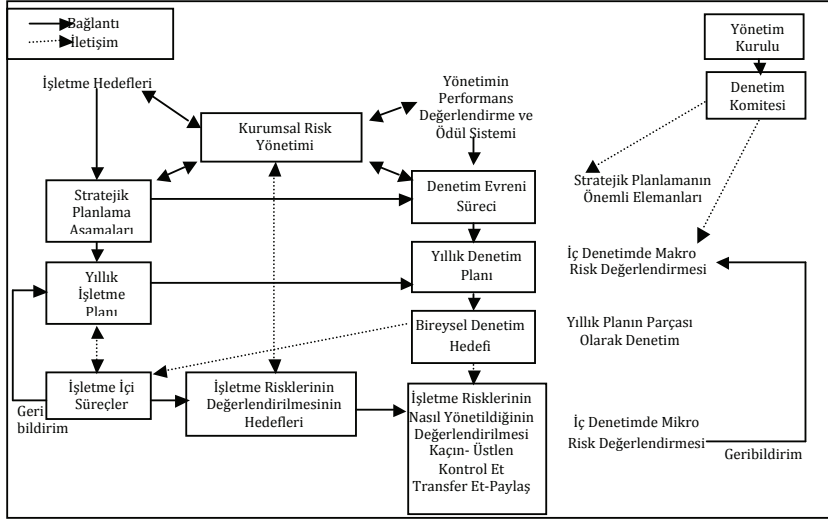
IIA (The Institute of Internal Auditors), "Kurumsal Risk Yönetiminde İç Denetimin Rolü" konulu bir durum değerlendirmesi raporu yayınlamıştır. Bu raporun amacı; iç denetim yöneticilerine, görev yaptıkları kurumlardaki kurumsal risk yönetimi konuları hakkında yardımcı olmaktadır. IIA, KRY prosesinin her safhasında hangi rollerin iç denetim tarafından kabullenilmesi ve kabullenilmemesini belirtmiştir (IIA, 2004). Bu süreç yukarıdaki Tablo 1'de özetlenmektedir.

IIA, risk yönetiminde temel sorumluluğun yönetimde olduğunu vurgulamaktadır. İç denetçiler yönetimin risklerle ilgili kararlarını yerinde incelemeli, yerinde destek olmalı ve yerinde de risklerle ilgili olarak tavsiyede bulunmalıdır. Ancak risk yönetimine ilişkin kararları bizzat almamalıdır. İç denetimin risk yönetimine ilişkin sorumlulukları denetim komitesi tarafından onaylanmalıdır (Tamosiuniene and Savcuk, 2007).

Kurumun risk olgunluğu arttıkça ve risk yönetimi iş operasyonları ile daha fazla bütünleşmiş oldukça, iç denetimin KRY'ne destek verici rolü de azala-

bilecektir. Aynı şekilde, eğer bir kurum risk yönetimi uzmanı istihdam eder veya risk yönetimi fonksiyonu için uygun bir kadro oluşturursa, iç denetimin, danışmanlık hizmeti vermekten ziyade, güvence verme rolüne odaklanmak suretiyle kuruma katkı sağlaması daha mümkün olacaktır (Zwaan et al., 2011).

Şekil 2. Kurumsal Risk Yönetimi ile İç Denetimin İlişkilendirilmesi

Kaynak: George, S., Mcnamee, D., (1999), "Risk Management and Internal Auditing Relationship: Developing and Validating a Model", International Journal of Auditing, Vol: 3, pp. 159-174. , George, S., Mcnamee, D., (1999), "Risk Management and Internal Auditing: What are the Essential Building Blocks for a Successful Paradigm Change?", International Journal of Auditing, Vol: 3, 147-155.

Bu gelişmelere paralel olarak iç denetimin riske ve kontrollere bakış açısı değişmiş ve iç denetçilere daha fazla değer yaratabilmek için risk odaklı iç denetime doğru geçiş yapılmıştır. Denetçiler bu yaklaşımın uygulanmaya başlaması ile birlikte yönetimlerin riskle nasıl başa çıktıklarını incelemeye başlamış ve organizasyonun çevresinde ve içinde meydana gelen her türlü değişime karşı daha duyarlı hale gelmişlerdir (Bierstaker ve Wright, 2004).

Risk Odaklı İç Denetim ilk olarak 1995 yılında ABD’de benimsenmiştir. Risk odaklı iç denetimin gerisinde yatan iki önemli gelişme şöyle sıralanabilir (Özsoy, 2004).

- Finansal teori ve uygulamaları ile birlikte teknolojik alandaki gelişmeler işletme faaliyetlerinin tür ve kapsamını genişletmiştir.

- Türev ürünler ile diğer karmaşık finansal ürünlerin yaygınlaşması ve türev ürünlerde görülen çeşitlilik, ticari faaliyetlerdeki çoğalma ve varlığa dayalı menkul kıymetlerle birlikte ikincil piyasalarda görülen gelişmeler finansal sistemi önemli ölçüde değiştirmiştir.

Bu açıklamalar çerçevesinde risk odaklı iç denetim; denetim kaynaklarının sınırsız olmadığı, denetlenecek birim faaliyetlerinin farklı risklerle karşı karşıya olduğu ve denetlenecek birim faaliyetlerinin göreceli olarak farklı önem derecesine sahip olduğu varsayımlarına dayanan denetim türü olarak tanımlanabilir. Bu varsayımların ışığında iç denetim yöneticisi kurumun hedeflerine uygun olarak, iç denetim faaliyetlerinin önceliklerini belirleyen risk odaklı planlar yapar ve bunları uygular (Sharma, 2004).

Geleneksel iç denetim ile risk odaklı iç denetimin arasındaki karşılaştırma şu şekilde özetlenebilir.

Tablo 2. Karşılaştırmalı Olarak Geleneksel İç Denetim ve Risk Odaklı İç Denetim

Özellikler	Geleneksel	Risk Odaklı
İç Denetim Odağı	İç Kontrol	Risk
İç Denetim	Reaktif, Olaylardan sonra harekete geçer, Aralıklı gözetim	Proaktif, Gerçek zamanlı, Sürekli gözetim
Risk Değerleme	Risk Faktörleri	Senaryo Planlaması
İç Denetim Testleri	Kontrol Odaklı	Risk Odaklı
İç Denetim Metotları	Kontrol testlerindeki detayların eksiksiz olması önemli	İş risklerinin çerçevesinin geniş çizilmiş olması önemli
İç Denetim Tavsiyeleri	İç Kontrolle Yönelik: Titiz Fayda-Maliyet Etkinliği Sağlanmış mı?	Risk Yönetimine Yönelik: Risk Çeşitlendirilmiş mi? Riskten Sakınılmış mı? Risk Paylaşılmış mı? Transfer Edilmiş mi?
Organizasyonda İç Denetimin Rolü	Bağımsız Denetim Pozisyonunda	Risk Yönetimi ve Üst Yönetimle Tümüştürülmüş

Kaynak: Kishali, Y., Pehlivanlı, D., (2006), "Risk Odaklı İç Denetim ve İMKB Uygulaması", Muhasebe ve Finansman Dergisi (MUFAD), Nisan, Sayı: 30, ss.75-87.

4 İMKB - İMALAT SANAYİ ENDEKSİNE KAYITLI ŞİRKETLERDE KURUMSAL RİSK YÖNETİMİ ÇERÇEVESİNDE RİSK ODAKLI İÇ DENETİM UYGULAMASI ÜZERİNE YÖNELİK BİR ARAŞTIRMA

4.1 Araştırmanın Önemi ve Amacı

Son yıllarda şirketlerde yaşanan bilgilerin güvenilirliği sorunları ve özellikle ABD’de yaşanan Enron, Worldcum, Tyco International skandalları ile birlikte Sarbanes-Oxley kanunu, SEC ve benzeri düzenlemeler yapılmış ve bu düzenlemeler ile benzer sıkıntıların tekrar yaşanması önlenmeye çalışılmaktadır. Bu değişim ve şekillenme sürecinde iç denetimin odak noktası ve yönü değişmiş, klasik iç denetim yaklaşımlarından öncelikli amacı yüksek riskli alanlara yoğunlaşmak olan risk odaklı iç denetim yaklaşımına geçiş yapılmıştır.

Risk odaklı denetim faaliyeti, işletmenin başlıca riskleri ve bu risklerin yönetilmesi üzerine odaklanan bir süreçtir. Kuşkusuz finansal verilerin yanında şirketin vizyonu, stratejisi, sosyal sorumluluğu, hedefleri, risk analizleri finansal verilerin ayrılmaz bir parçası olmaktadır. Bu gelişmeye bağlı olarak şirketin hem geçmişe dönük finansal verilerini hem de geleceğe dönük risk tahminlerinin incelenmesi gereği denetimde yeni yaklaşımları gündeme getirmiştir.

Açıklanan nedenlerle bu araştırmanın amacı; işletmeleri etkileyen ve kurumsal risk yönetimi kapsamında sınıflandırılmış olan risk faktörlerinin, iç denetim uygulamalarındaki etkisini ölçmektir.

4.2 Araştırmanın Yöntemi

Veri toplama sürecinde anket yöntemi kullanılmıştır. Hisse senetleri İMKB İmalat Sanayinde işlem gören 100 şirkete anket gönderilmiş, 51 şirketten cevap alınmış ve bunlardan 47 şirket değerlendirmeye alınmıştır. Anket iki kısımdan oluşmaktadır. Birinci kısım şirketler hakkında genel bilgiler ve iç denetim uygulamalarına yönelik sorulardan oluşurken, ikinci kısım ise iç denetim uygulamalarını etkileyen risk faktörlerine ilişkin sorulardan oluşmaktadır. SPSS 17.0 paket programı aracılığı ile yapılan Cronbach α testinde, Cronbach α güvenilirlik katsayısı 0,758 olarak bulunduğundan hazırlanan anketin geçerli bir güvenilirliğe sahip olduğu ifade edilebilir. Araştırma bulguları SPSS 17.0 paket programı ile analiz edilmiş ve Varyans (One Way ANOVA) analizi kullanılmıştır.

4.3 Araştırmanın Hipotezleri

Çalışmada beş adet hipotez belirlenmiştir.

Hipotez 1: H_1 : Risk odaklı iç denetim uygulamaları ile finansal risk faktörleri arasında fark yoktur.

Hipotez 2: H_2 : Risk odaklı iç denetim uygulamaları ile operasyonel risk faktörleri arasında fark yoktur.

Hipotez 3: H_3 : Risk odaklı iç denetim uygulamaları ile stratejik risk faktörleri arasında fark yoktur.

Hipotez 4: H_4 : Risk odaklı iç denetim uygulamaları ile uygunluk ve yasal risk faktörleri arasında fark yoktur.

Hipotez 5: H_5 : Risk odaklı iç denetim uygulamaları ile bilgi teknolojileri risk faktörleri arasında fark yoktur.

4.4 Araştırma Sonuçlarının Değerlendirilmesi

4.4.1 Araştırma Kapsamında Yer Alan Şirketlerin ve Katılımcıların Özellikleri ve Değerlendirmeler

Aşağıdaki Tablo 3’de, araştırma kapsamındaki şirketlerin; ankete cevaplandırılanların eğitimi, şirket içerisindeki konumu, sorumluluk alanları, şirketlerin halka açıklık oranları, faaliyet konuları, İMKB’de işlem görme süreleri, yabancı ortaklık oranları hakkındaki bilgiler yer almaktadır.

Tablo 3. Araştırma Kapsamında Yer Alan Şirketlerin ve Katılımcıların Özellikleri

Katılımcıların Eğitimi	Eğitim Düzeyi	f	%	Şirketlerin Faaliyet Konuları	Faaliyet Alanları	f	%
	Yükseköğretim	Yükseköğretim	1		4	Gıda, İçki Ve Tütün	4
Lisans	Lisans	34	73	Doküman, Giyim Eşyası Ve Deri	4	9	
Yüksek Lisans	Yüksek Lisans	10	21	Orman Ürünleri Ve Mobilya	2	4	
Doktora	Doktora	2	2	Kağıt Ve Kağıt Ürünleri, Basım Ve Yayın	2	4	
Toplam	Toplam	47	100	Kimya, Petrol, Kauçuk Ve Plastik Ürünler	8	17	
Katılımcıların Şirket İçerisindeki Konumu	Şirket İçerisindeki Konumu	f	%	Taş Ve Toprağa Dayalı Sanayi	7	15	
	Yönetim Kurulu Başkanı	2	4	Metal Ana Sanayi	7	15	
	Yönetim Kurulu Üyesi	4	8	Metal Eşya, Makine Ve Gereç Yapımı	9	19	
	Genel Müdür Yardımcısı	4	8	Elektrik, Gaz Ve Su	2	4	
	Birim Müdürü	31	65	İnşaat Ve Bayındırlık	2	4	
	Birim Müdürü Yardımcısı	1	2				
	Diğer	5	13				
	Toplam	47	1100				

Katılımcıların Sorumluluk Alanları	Sorumluluk Alanları	f	%	Şirketlerin İMKB'de İşlem Görmeye Süreleri	İMKB'de İşlem Görmeye Süreleri		
	Üretim	1	2		7-10 yıl	7	13
	Pazarlama	1	2		11-13 yıl	2	4
	Muhasebe	21	45		14-16 yıl	17	36
	İç Denetim	11	23		17-19 yıl	6	15
	Finansman	6	13		20 yıl ve üzeri	15	32
	Diğer	7	15				
	Toplam	47	100		Toplam	47 100	
Şirketlerin Halka Açıklık Oranları	İMKB'de Halka Açık Oranları	f	%	Şirketlerin Yabancı Ortaklık Oranları	İMKB'de Yabancı Ortaklık Oranları		
	%1-9	2	4		Yok	12	25
	%10-19	17	36		%1-9	5	11
	%20-29	13	28		%10-19	4	8
	%30-39	4	9		%20-29	6	13
	%40-49	1	2		%30-39	9	19
	%50 ve üzeri	10	21		%40-49	5	11
	Toplam	47	100		%50 ve üzeri	6	13
					Toplam	47	100

Tablo 3 incelendiğinde, katılımcılarının %73 gibi büyük bir oranın lisans mezunu, %65'inin birim müdürü, %45'inin sorumluluğunun muhasebe ve %23'nün de iç denetim birimi olduğu görülmektedir. Katılımcı şirketlerin ise, %36'sının %10–19, %28'inin ise %20–29 oranında halka açık olduğu, %19'nun Metal Eşya, Makine ve Gereç Yapımı, % 17'sinin Kimya, Petrol, Kauçuk ve Plastik Ürünler sektöründe faaliyet gösterdiği, %36'sının 14–16 yıldır, %32'sinin 20 yıl ve üzerinde bir süredir İMKB'de işlem gördüğü görülmektedir. Ayrıca katılımcı şirketlerin, %25'inde yabancı ortaklığın olmadığı, %19'unda %30–39, %13'ünde %50–59, %13'ünde %20–29, %11'inde %40–49 oranında yabancı ortaklık olduğu görülmektedir.

4.4.2 Araştırma Kapsamında Yer Alan Şirketlerde İç Denetim ve İç Denetim Birimine Verilen Önemin Analizi

Tablo 4'de, araştırmaya katılan şirketlerin; iç denetim birimlerinin oluşturulma tarih aralığı, istihdam edilen personel sayısı, sertifikalı iç denetçi sayısı, iç denetim biriminin işlevsel olarak bağlı bulunduğu yönetim kademesi hakkında bilgiler verilmektedir.

Tablo 4 incelendiğinde, katılımcı şirketlerin %60 gibi büyük bir kısmının iç denetim birimini 2005 yılı ve sonrasında oluşturduğu görülmektedir. Bu durum, halka açık şirketlerde dahi iç denetim uygulamalarının ne kadar yeni olduğunun da bir göstergesi olmaktadır. İç denetim birimlerinde istih-

dam edilen personel sayıları incelendiğinde %33'ünün sadece bir personel istihdam ettiği, %26'sının da 3 personel istihdam ettiği görülmektedir. İç denetim birimlerinde sertifikalı iç denetçi (CIA)'lere sahip olma oranında %74 gibi büyük bir oranın CIA'ye sahip olmadıkları görülmektedir.

Bu sonuçların iç denetim biriminin oluşturulma tarihine paralel sonuçlar olduğu görülmektedir. İç denetim yöneticisinin bağımsızlığı esastır. İç denetim faaliyetinin bağımsızlığını garanti etmek amacıyla işlevsel olarak denetim komitesi gibi bir organa bağlı olması gerekmektedir (Kara ve Yereli, 2012). Katılımcı şirketlerin, iç denetim birimlerinin fonksiyonel olarak bağlı bulunduğu birimlerin ise %44'ünün yönetim kurulu, %23'ünün de denetim kuruluşuna bağlı olduğu görülmektedir. Bu sonuçlar, etkin bir iç denetim yapısının henüz daha tam anlamıyla oluşmadığını göstermektedir.

Tablo 4. Araştırma Kapsamında Yer Alan Şirketlerde İç Denetim ve İç Denetim Birimine Verilen Önem

İç Denetim Birimlerinin Oluşturulma Tarih Aralığı	f	%	İç Denetim Birimlerinde Sertifikalı İç Denetçi Sayısı	f	%		
	Yok	5		11	Var	11	26
1990 öncesi	4	8	Yok	31	74		
1991-1995	2	4	Toplam	42	100		
1996 -2000	3	6	İç Denetim Yöneticisinin İşlevsel (Fonksiyonel) Olarak Bağlı Bulunduğu Yönetim Kademesi	f	%		
2001 -2004	5	11		Denetim komitesi	9	23	
2005 ve sonrası	28	60	Yönetim Kurulu	17	44		
Toplam	47	100	Genel Müdür	6	15		
İç Denetim Birimlerinde İstihdam Edilen Personel Sayısı	f	%	İç Denetim Yöneticisinin İşlevsel (Fonksiyonel) Olarak Bağlı Bulunduğu Yönetim Kademesi	Genel Müdür Yardımcısı	5	13	
	1	14		33	Diğer	2	5
	2	7		17	Toplam	39	100
	3	11		26			
	4	5		12			
	Diğer	5		12			
	Toplam						
	42	100					

4.4.3 Araştırma Kapsamında Yer Alan Şirketlerde Risk Yönetimi ve Risk Odaklı İç Denetime Verilen Önemin Analizi

Tablo 5'de, araştırmaya katılan şirketlerde; risk yönetim uygulaması, risk yönetim standardı, risk yönetim sürecinde iç denetim biriminin etkinliği, denetim planının hazırlanması, en çok odaklanılan risk grubu, risk odaklı iç denetimin, iç denetimin merkezinde yer alması hakkında bilgiler sunulmaktadır.

Tablo 5 incelendiğinde, katılımcı şirketlerin %57'sinde risk yönetim uygulama-

malarının olduğu, %39'unun risk yönetim standardı kullanmadığı, %32'sinin ise S&P Kurumsal Risk Yönetim Standardı kullandığı görölmektedir. %42'si risk yönetim sürecinde iç denetimin etkin olduğunu ifade ederken, %42'si de iç denetimin rolünün olmadığını ifade etmiştir.

Denetim planlarının nasıl hazırlandığına ilişkin ise, %35'i risk odaklı, %30'u ise finansal denetim şeklinde hazırladıklarını ve %62'si finansal risklere odaklandıklarını ifade etmişlerdir. Risk odaklı iç denetimin merkezinde yer alması gerektiği konusunda ise %64'ü kesinlikle katıldıklarını ve katıldıklarını ifade ederken, %28'i ise katılmadıklarını ve kesinlikle katılmadıklarını ifade etmiştir. Risk yönetim sürecinde iç denetimin sorumluluğu konusunda %52 gibi büyük bir oran risk analizi ve değerlendirmesi yaptığını belirtmişlerdir.

Tablo 5 Araştırma Kapsamında Yer Alan Şirketlerde Risk Yönetimi ve Risk Odaklı İç Denetime Verilen Önem

Araştırmaya Katılan Şirketlerde Risk Yönetim Uygulaması		f	%	Araştırmaya Katılan Şirketlerde Denetim Planının Hazırlanması		f	%
	Var		27		57	Suistimal Odaklı Denetim	4
Yok		20	43	Risk Bazlı Denetim	16	35	
Toplam		47	100	Entegre Denetim	4	8	
Araştırmaya Katılan Şirketlerde Risk Yönetim Standardı		f	%	Finansal Denetim	14	30	
	S&P Kurumsal Risk Yönetimi	14	32	Yazılı Bir İç denetim Metodolojisi Yoktur	9	19	
	COSO	3	7	Toplam	47	100	
	Risk Yönetim Standardı	6	14		f	%	
	OECD Kurumsal Yönetişim Standartları	2	4	Finansal Riskler	30	62	
	Kurumsal Yönetişim Kodu	2	4	Bilgi Teknolojileri Riskleri	1	2	
	Yok	17	39	Operasyonel Riskler	11	22	
Toplam	44	100	Stratejik Riskler	5	10		
Araştırmaya Katılan Şirketlerde Risk Yönetim Sürecinde İç Denetim Biriminin Etkinliği		f	%	Uygunluk Riskleri	1	2	
	İç denetim birimi, risk yönetim çalışmalarını kendisi yapmaktadır.	20	42	Bilgi Teknolojileri Riskleri	1	2	
	İç denetim birimi, risk yönetim birimi ile birlikte çalışmaktadır.	6	13	Toplam	47	100	
	İç denetim birimi, dış danışman desteği ile çalışmaktadır.	1	3		f	%	
	İç denetimin rolü yoktur.	20	42	Kesinlikle Katılıyorum	15	32	
	Toplam	47	100	Katılıyorum	15	32	
Araştırmaya Katılan Şirketlerde Risk Yönetim Sürecinde İç Denetim Biriminin Sorumluluğu		f	%	Kararsızım	4	8	
	Risk analizi ve değerlendirmesini yapar	15	52	Katılmıyorum	9	20	
	Mevcut fırsatları tanımlar	2	7	Kesinlikle Katılmıyorum	4	8	
	Raporlama ve gözleme yapar	8	27	Toplam	47	100	
	Genel olarak risk yönetim faaliyetlerinde bulunur	4	14				
	Toplam	29	100				
Araştırmaya Katılan Şirketlerde En Çok Odaklanılan Risk Grubu				Araştırmaya Katılan Şirketlerde Risk Odaklı İç Denetim, İç Denetimin Merkezinde Yer Alması			

4.4.4 Kurumsal Risk Yönetimi Çerçevesinde Risk Odaklı İç Denetim Anlayışının Uygulanmasında İç Denetimin Rolünü İçeren Risk Faktörlerinin Uygulanma Durumu

Tablo 6'da, şirketlerde iç denetim anlayışında işletmeyi etkileyen risk faktörlerine, araştırmaya katılan şirketlerce ne derece önem verildiğinin genel yüzdelik dağılımı yer almaktadır.

4.4.4.1 Analizlerin Hipotezler Çerçevesinde Yorumlanması

İç denetim ve risk yönetimi uygulamalarında şirketin finansal risk düzeyi arasında anlamlı bir farklılığın bulunup bulunmadığını belirlemek için hipotez testleri yapılmıştır. Hipotez testleri için tek yönlü ANOVA analizi kullanılmıştır. Analizlerin yapılmasında SPSS istatistik programından yararlanılmıştır.

Tablo 6. Risk Odaklı İç Denetim Anlayışının Uygulanmasında İç Denetimin Rolünü İçeren Risk Faktörlerinin Uygulanma Durumu

		Kesinlikle Katılıyor	Katılıyorum	Kararsızım	Katılmıyorum	Kesinlikle Katılmıyorum
	Finansal Risk Faktörleri	%	%	%	%	%
F1	İç denetim, döviz kurlarındaki değişimleri önceden tahmin ederek, alınması gerekli önlemler konusunda ve hakkında tavsiyelerde bulunmaktadır.	13	49	6	15	17
F2	İç denetim, işletmede optimum nakit düzeyinin belirlenmesi, nakit giriş ve çıkışları, atıl fonların kısa vadeli yatırımlarda değerlendirilmesi konularında üst yönetime bilgi sunmaktadır.	15	34	23	11	17
F3	İç denetim, kredili satış faaliyetlerin yürütülmesi ile ilgili satış politikaları belirlemekte ve bu konuda tavsiyelerde bulunmaktadır.	2	25	23	40	10
F4	İç denetim, finansal piyasalarda meydana gelen dalgalanmalardan kaynaklanan faiz oranı ve fiyatlardaki değişimlerin etkilerini değerlendirerek üst yönetime bilgi sunmaktadır.	17	32	26	11	14
	Operasyonel Risk Faktörleri	%	%	%	%	%
O1	İç denetimin amacı, görevini kötüye kullanan çalışanların yolsuzluk, hırsızlık gibi eylemleri ve bilgi, tecrübe eksikliğinden kaynaklanan hatalı işlemleri ortaya çıkarmaktadır.	25	55	2	17	0
O2	İç denetim, kurum faaliyetlerinin işleyişi ile ilgili süreçlerin ve kontrol sistemlerinin etkinliğini ölçüp değerlendirerek yönetime objektif güvence sağlamaktadır	28	57	2	11	2

O3	İç denetim, işletme bilgi teknolojisi sisteminin güvenliğinin ve raporlama imkânlarını içeren muhasebe bilgi sisteminin etkinliğini değerlendirmektedir.	15	45	6	23	11
O4	İç denetim, var olan hukuksal durumun veya gelecekte oluşabilecek hukuki düzenlemelerin yaratacağı etkiler konusunda danışmanlık faaliyetinde bulunmaktadır.	2	68	19	9	2
O5	İç denetçi, hem yönetim kurulu ve hem de üst yönetim için en önemli bir bağımsız kontrol ve denge amacı olmaktadır.	6	51	23	17	2
O6	İç denetimin, operasyonel risklerin etkilerini azaltmak amacıyla acil eylem planları hazırlayarak beklenmedik durumları kontrol altına almayı ve böyle durumlarda oluşabilecek zararları en düşük düzeyde tutmayı hedeflemektedir.	9	38	13	38	2
Stratejik Risk Faktörleri		%	%	%	%	%
S1	İç denetim, şirket stratejilerini uygulamasını ve amaçlarına ulaşmasını olumlu ve ya olumsuz etkileyebilecek iç/dış faktörleri belirlemektedir.	2	47	9	28	15
S2	İç denetim, şirketinizin amaçları ve hedeflerine yönelik öncelikler ile stratejilerini uygulamasını olumlu veya olumsuz etkileyebilecek iç/dış faktörleri belirlemektedir.	6	51	6	21	15
S3	İç denetim, şirketinizin değer yaratma ve koruma adına stratejik amaçları ve bunları etkileyen faktörleri belirlemektedir.	4	40	13	28	15
S4	İç denetim, şirketinizin stratejik, organizasyonel ve risk yönetim çevresi ile ilgili konularda kapsamlı ve sistematik araştırma yapmaktadır.	0	36	32	19	13
Uygunluk Risk Faktörleri		%	%	%	%	%
U1	İç denetim, işletme içi/dışı yetkili üst makamlar tarafından oluşturulmuş olan kurallara, politikalara, prosedürlere, düzenlemelere uyulup uyulmadığını araştırmaktadır.	34	53	9	4	0
U2	İç denetim, şirket faaliyet verimliliğini ve etkinliğini değerlemek amacıyla, bu faaliyetlerle ilişkili usul ve yöntemlerin uygulanışının gözden geçirilmektedir.	21	55	11	13	0
U3	İç denetim, şirketinizin faaliyetlerine dayalı gelişim fırsatları ortaya koyması ve tavsiyelerde bulunmaktadır.	9	53	17	15	6
Bilgi Teknolojileri Risk Faktörleri		%	%	%	%	%
B1	İç denetim, yeni geliştirilen sistemler için programlanmış süreçlerin uygun olup olmadıkları konusunda kontroller yapmaktadır.	10	45	13	21	11
B2	İç denetim, yönetim tarafından programlanmış süreçlerde yapılan değişikliklerin doğru olduğundan emin olmak amacıyla kontroller yapmaktadır.	6	40	23	26	5
B3	İç denetim, yeni programlar ve yazılımlar üzerinde politika ve standartlara uygun şekilde yetkilendirilmemiş ve onaylanmamış herhangi bir değişikliğin gerçekleşmesini önlemek amacıyla kontroller yapmaktadır.	6	34	26	21	13
B4	İç denetim, uygun programının kullanılmakta ve yetkilendirilmemiş değişikliklere karşı etkili bir biçimde korunmakta olduğu konusunda güvence sağlamaktadır.	9	38	21	23	9
B5	İç denetim, bilgi dosyaları üzerinde yetkilendirilmemiş ve onaylanmamış hiçbir değişikliğin yapılmaması ve erişimin engellenmesi amacıyla kontroller yapmaktadır.	6	36	21	28	6

4.4.4.1.1 Birinci Hipotez İçin Analiz Sonuçları ve Yorumlanması

Hipotez 1:

H_1 : Risk odaklı iç denetim uygulamaları ile finansal risk faktörleri arasında fark yoktur.

H_A : Risk odaklı iç denetim uygulamaları ile finansal risk faktörleri arasında fark vardır.

Analiz sonuçlarına göre araştırmaya katılan şirketlerin finansal risk faktörlerine göre iç denetim uygulamaları arasında anlamlı düzeyde farklılık olduğu belirlenmiştir. Aşağıdaki Tablo 7'de görüldüğü gibi her değişken için $p < 0,05$ olduğu için H_1 hipotezi reddedilmiştir. Tablo 7'de Tek Yönlü ANOVA'nın temel varsayımı olan Levene testinin sonuçları da görülmektedir. F1 değişkeni dışında diğer değişkenlerin $p(\text{Sig.}) > 0,05$ büyük olduğu için varyansların homojen olduğu söylenir. Neticede varyans analizinin temel varsayımı sağlandığı için, varyans analizinden elde edeceğimiz sonuçların sağlıklı olduğu söylenebilir. Dolayısıyla şirketlerin iç denetim uygulamalarında denetim planlarını hazırlarken finansal risk faktörlerini dikkate alarak hazırladıkları sonucuna varmak mümkündür.

Tablo 7. Risk Odaklı İç Denetim Uygulamaları İle Finansal Risk Faktörleri Arasındaki Farka İlişkin ANOVA Testi Değerleri

Değişken	N	Kareler Toplamı	Kareler Ortalaması	F	P(Sig.)*	Homojenlik P (Sig.) Levene Testi**
F1	47	21,535	5,384	3,038	0,027	0,027
F2	47	33,791	8,448	5,707	0,001	0,352
F3	47	23,461	5,865	3,398	0,017	0,203
F4	47	27,572	6,893	4,234	0,006	0,060

4.4.4.1.2 İkinci Hipotez İçin Analiz Sonuçları ve Yorumlanması

Hipotez 2:

H_2 : Risk odaklı iç denetim uygulamaları ile operasyonel risk faktörleri arasında fark yoktur.

H_A : Risk odaklı iç denetim uygulamaları ile operasyonel risk faktörleri arasında fark vardır.

Analiz sonuçlarına göre araştırma kapsamındaki şirketlerin operasyonel risk faktörlerine göre O6 değişkeni dışında iç denetim uygulamaları arasında anlamlı düzeyde farklılık olmadığı belirlenmiştir. Aşağıdaki Tablo 8’de görüldüğü gibi O6 değişkeni dışındaki her değişken için $p > 0,05$ olduğu için H_A hipotezi reddedilmiş, dolayısıyla H_2 hipotezi kabul edilmiştir. Tabloda 8’de Tek Yönlü ANOVA’nın temel varsayımı olan Levene testinin sonuçları da görülmektedir. Fakat değişkenler arasında anlamlı bir ilişkinin olmadığı durumlarda elde edilen Levene Testi sonuçlarının da bir önemi olmamaktadır. Dolayısıyla şirketlerin iç denetim uygulamalarında denetim planlarını hazırlarken operasyonel risk faktörlerini dikkate almadıkları sonucuna varmak mümkündür.

Tablo 8 Risk Odaklı İç Denetim Uygulamaları İle Operasyonel Risk Faktörleri Arasındaki Farka İlişkin ANOVA Testi Değerleri

Değişken	N	Kareler Toplamı	Kareler Ortalaması	F	P(Sig.)*	Homojenlik P (Sig.) Levene Testi**
O1	47	21,041	7,014	4,026	0,053	0,022
O2	47	19,897	4,974	2,747	0,051	0,049
O3	47	27,372	6,843	4,191	0,076	0,284
O4	47	7,207	1,802	0,853	0,500	0,234
O5	47	18,355	4,589	2,484	0,058	0,074
O6	47	39,902	9,975	7,474	0,000	0,486

4.4.4.1.3 Üçüncü Hipotez İçin Analiz Sonuçları ve Yorumlanması

Hipotez 3:

H_3 : Risk odaklı iç denetim uygulamaları ile stratejik risk faktörleri arasında fark yoktur.

H_A : Risk odaklı iç denetim uygulamaları ile stratejik risk faktörleri arasında fark vardır.

Analiz sonuçlarına göre araştırmaya katılan şirketlerin stratejik risk faktörlerine göre iç denetim uygulamaları arasında anlamlı düzeyde farklılık olduğu belirlenmiştir. Aşağıdaki çizelgeden görüldüğü gibi her değişken için $p < 0,05$ olduğu için H_1 hipotezi reddedilmiştir. Aşağıdaki tabloda Tek Yönlü ANOVA’nın temel varsayımı olan Levene testinin sonuçları da görülmekte-

dir. Tüm değişkenlerin $p(\text{Sig.}) > 0,05$ büyük olduğu için varyansların homojen olduğu söylenir. Neticede varyans analizinin temel varsayımı sağlandığı için, varyans analizinden elde edeceğimiz sonuçların sağlıklı olduğu söylenebilir. Dolayısıyla şirketler iç denetim uygulamalarında denetim planlarını hazırlarken stratejik risk faktörlerini dikkate alarak hazırladıkları sonucuna varmak mümkündür.

Tablo 9 Risk Odaklı İç Denetim Uygulamaları İle Stratejik Risk Faktörleri Arasındaki Farka İlişkin ANOVA Testi Değerleri

Değişken	N	Kareler Toplamı	Kareler Ortalaması	F	P(Sig.)*	Homojenlik P (Sig.) Levene Testi**
S1	47	51,006	12,751	11,914	0,000	0,275
S2	47	28,643	7,161	4,468	0,004	0,296
S3	47	34,345	8,586	5,853	0,001	0,972
S4	47	26,276	8,759	5,405	0,003	0,144

4.4.4.1.4 Dördüncü Hipotez için Analiz Sonuçları ve Yorumlanması

Hipotez 4:

H_4 : Risk odaklı iç denetim uygulamaları ile uygunluk ve yasal risk faktörleri arasında fark yoktur.

H_A :Risk odaklı iç denetim uygulamaları ile uygunluk ve yasal risk faktörleri arasında fark vardır.

Analiz sonuçlarına göre araştırmaya katılan şirketlerin uygunluk ve yasal risk faktörlerine göre iç denetim uygulamaları arasında anlamlı düzeyde farklılık olduğu belirlenmiştir. Aşağıdaki Tablo 10'da görüldüğü gibi her değişken için $p < 0,05$ olduğu için H_1 hipotezi reddedilmiştir. Tabloda 10'da Tek Yönlü ANOVA'nın temel varsayımı olan Levene testinin sonuçları da görülmektedir. Tüm değişkenlerin $p(\text{Sig.}) > 0,05$ büyük olduğu için varyansların homojen olduğu söylenir. Neticede varyans analizinin temel varsayımı sağlandığı için, varyans analizinden elde edeceğimiz sonuçların sağlıklı olduğu söylenebilir. Dolayısıyla şirketlerin iç denetim uygulamalarında denetim planlarını hazırlarken uygunluk ve yasal risk faktörlerini dikkate alarak hazırladıkları sonucuna varmak mümkündür.

Tablo 10 Risk Odaklı İç Denetim Uygulamaları İle Uygunluk ve Yasal Risk Faktörleri Arasındaki Farka İlişkin ANOVA Testi Değerleri

Değişken	N	Kareler Toplamı	Kareler Ortalaması	F	P(Sig.)*	Homojenlik P (Sig.) Levene Testi**
U1	47	14,997	1,666	0,787	0,008	0,081
U2	47	16,257	5,419	2,924	0,045	0,190
U3	47	16,797	4,199	2,228	0,032	0,052

4.4.4.1.5 Beşinci Hipotez İçin Analiz Sonuçları ve Yorumlanması

Hipotez 5:

H_5 : Risk odaklı iç denetim uygulamaları ile bilgi teknolojileri risk faktörleri arasında fark yoktur.

H_A : Risk odaklı iç denetim uygulamaları ile bilgi teknolojileri risk faktörleri arasında fark vardır.

Analiz sonuçlarına göre araştırmaya katılan şirketlerin bilgi teknolojileri risk faktörlerine göre B4 değişkeni dışında iç denetim uygulamaları arasında anlamlı düzeyde farklılık olmadığı belirlenmiştir. Aşağıdaki Tablo 11’de görüldüğü gibi B4 değişkeni dışındaki her değişken için $p > 0,05$ olduğu için H_A hipotezi reddedilmiş, dolayısıyla H_5 hipotezi kabul edilmiştir. Tablo 11’de Tek Yönlü ANOVA’nın temel varsayımı olan Levene testinin sonuçları da görülmektedir. Fakat değişkenler arasında anlamlı bir ilişkinin olmadığı durumlarda elde edilen Levene Testi sonuçlarının da bir önemi olmamaktadır. Dolayısıyla şirketlerin iç denetim uygulamalarında denetim planlarını hazırlarken bilgi teknolojileri risk faktörlerini dikkate almadıkları sonucuna varmak mümkündür.

Tablo 11 Risk Odaklı İç Denetim Uygulamaları İle Bilgi Teknolojileri Risk Faktörleri Arasındaki Farka İlişkin ANOVA Testi Değerleri

Değişken	N	Kareler Toplamı	Kareler Ortalaması	F	P(Sig.)*	Homojenlik P (Sig.) Levene Testi**
B1	47	18,486	4,622	2,505	0,056	0,776
B2	47	24,441	6,110	3,588	0,073	0,015
B3	47	15,474	3,869	2,019	0,109	0,000
B4	47	29,596	7,399	4,683	0,003	0,256
B5	47	20,401	5,100	2,835	0,086	0,277

5 SONUÇ

Günümüzde geleneksel denetim yaklaşımları, işletmelerin anlık olarak değişen risk profillerini takip etme ve değerlendirmede yetersiz kalmaktadır. Bu nedenle, işletmeler artık, geleceğe dönük olarak, sorunların belirtilerine değil nedenlerine yönelik tedbirler almaya dayanan, denetim kaynaklarının işletmelerin risk profillerine göre aktarıldığı bir denetim sistemine yönelmişlerdir. Risk odaklı iç denetim, risklerden tamamen sakınılması yerine risklerin etkin bir biçimde ölçümü ve kontrolü sayesinde, özkaynak büyüklüğü ile orantılı bir biçimde taşınabilecek risklerin üstlenilmesi ilkesine dayanmaktadır. Bu çalışmada iç denetim uygulamalarında denetim planlamaları yapılırken, şirketlerin işletme risklerini ve hangi riskleri ne kadar dikkate aldıkları ölçülmek istenmiştir.

Bu amaçla, yapılan çalışma sonucunda;

- İç denetim, işletme içerisindeki kritik risk yönetimi fonksiyonlarını içine alan risk odaklı bir yaklaşıma yönelmiştir.
- Ankete katılan şirketlerde risk yönetim uygulamasının nedenlerinin altında ise, büyük oranda finansal risklerden korunma ve daha etkin bir iç denetim ihtiyacının yattığı görülmektedir. Dolayısıyla; işletmelerin henüz daha geleneksel iç denetim mantığı çerçevesinde hareket ettikleri, diğer işletme risklerini geri plana attıkları görülmektedir.
- Ankete katılan şirketlerin yaklaşık olarak % 40'ı risk yönetim standardı kullanmadıklarını belirtmişlerdir. Bu oran, İMKB gibi kurumsallaştırma ve kanunlaştırıcı etkisi yüksek olan bir organizasyonda yer alan şirketler açısından yüksek karşılanabilecek bir orandır.
- İç denetim biriminin risk yönetim sürecinde önemli bir rol aldığı görülmektedir. Yaklaşık olarak %55'lik bir oranla risk yönetim faaliyetini iç denetim biriminin kendisi yürüttüğü yada risk yönetim birimi ile birlikte çalışarak yürüttüklerini belirtmişlerdir.
- İç denetim biriminin; şirketlerin karşılaşılabileceği finansal riskler hakkında tavsiyelerde bulunmasının finansal risk düzeyleri ile doğrudan ilişkisi olduğu görülmüştür.
- En önemli eksikliklerden biri risk odaklı denetim uygulamalarına geçişte yaşanan kalifiye eleman bulmada yaşanan sıkıntılardır. Araştırmamızda işletmelerin % 74'ünün Sertifikalı İç Denetçi (CIA) niteliğinde uzman iç denetçiye sahip olmaması bu durumun bir göstergesi olmaktadır.
- Ankete cevap veren işletmelerin ortalama % 65'i kendi kurumlarında

risk odaklı iç denetimin uygulanıyor olduğunu belirtmiş olmaları ise sistemin uygulamaya konulmasında umut verici bir durumdur.

— Ankete cevap veren işletmeler ortalama %62 oranında finansal risklere önem verdiğini belirtmişlerdir. Dolayısıyla; işletmelerin henüz daha geleneksel iç denetim mantığı çerçevesinde hareket ettikleri, diğer işletme risklerini geri plana attıkları görülmektedir. Verilen cevaplara uygun olarak, elde edilen analiz sonuçlarında, iç denetim planlarının hazırlanmasında operasyonel ve bilgi teknolojileri risklerini dikkate alınmadığı saptanmıştır.

KAYNAKÇA

Alptürk, E., (2008), “Finans, Muhasebe ve Vergi Boyutlarında İç Denetim Rehberi”, Maliye ve Hukuk Yayınları, Ankara.

Apte, N. M., (2004), “Corporate Governance, Risk Management & Internal Audit”t, The Chartered Accountant, November, pp. 585-588.

Argun, T., (2008), “Risk Yönetimi”, <http://www.turklider.org/TR/Desktop-Default.aspx?tabid=2877&smid=24450> ,E.T.: (12 Mart 2012).

Bierstaker, J. L. and Wright, A., (2004), “Does the Adoption of a Business Risk Audit Approach Change :Internal Control Documentation and Testing Practies?” Internal Journal of Auditing Vol: 8. pp.67-78.

Birindelli, G. and Ferretti, P., (2008), “Compliance Risk İn Italian Banks: The Results of A Survey”, Journal of Financial Regulation and Compliance, Vol. 16, No. 4, pp. 335-351.

Can, E., (2003), “Operasyonel Risk Ve Yönetimi”, Sermaye Piyasası Kurulu Uzmanlık Tezi, Ankara.

David, G., and Barnier, B., (2011), “Evaluating Operations And Information Technology Risk İn Banks: Opportunities For Auditors To Bring More Value To Institutions”, The EDP Audit, Control, and Security Newsletter, Vol. 43, No. 5, pp. 1-15.

George, S. and Mcnamee, D., (1999), “Risk Management and Internal Auditing Relationship: Developing and Validating a Model”, International Journal of Auditing, Vol: 3., pp. 159-174.

George, S. and Mcnamee, D., (1999), “Risk Management and Internal Auditing: What are the Essential Building Blocks for a Successful Paradigm Change?”, International Journal of Auditing, Vol: 3., pp.147-155.

Gordon, L. A. and Loeb, M.P. and Tseng, C.Y., (2009), “Enterprise Risk Ma-

nagement and firm Performance: A Contingency Perspective”, Journal of Accounting , Public Policy”, Vol. 28, pp. 301-327.

Griffiths, P., (2005), “Risk Based Auditing”, Ashgate Publishing, U.S.A.

Halliday, S. and Badenhorst, K. and Solms, R. V., (1996), “ A Business Approach To Effective Information Technology Risk Analysis And Management”, Information Management & Computer Security, Vol. 4, No. 1, pp.19-31.

Institute of Internal Auditors (IIA), (2004), “The Role of Internal Auditing in Enterprise-Wide Risk Management”, Global Headquarters, U.S.A.

Kara, S. ve Yereli, A. N., (2012), “İç Denetimde Risk Yönetimi ve İstanbul Menkul Kıymetler Borsası - İmalat Sanayi Sektöründe Bir Uygulama”, Muhasebe ve Finansman Öğretim Üyeleri Derneği-Muhasebe ve Finansman Dergisi (MUFAD), Nisan, Sayı. 54, ss. 65-86.

Kayahan, C., (2010), “Risk Felsefesi”, Ekin Kitabevi, Bursa.

Kishali, Y. ve Pehlivanlı, D., (2006), “Risk Odaklı İç Denetim ve İMKB Uygulaması”, Muhasebe ve Finansman Dergisi (MUFAD), Nisan, Sayı: 30, ss. 75-87.

Kurnaz, N. ve Çetinoğlu, T., (2010), İç Denetim: Güncel Yaklaşımlar, Umutepe Yayınları, No: 33, Kocaeli.

Lavida, A.F., (2007), “Internal Audit Function Role in Operational Risk Management”, Journal of Financial Regulation and Compliance, Vol: 15, No: 2, pp. 143-155.

Mainelli, M. and Yeandle, M., (2006), “Best Execution Compliance: New Techniques For Managing Compliance Risk”, Vol. 7, No. 3, pp. 301-312.

Mitev, N. N. and Marsh, A.E., (1998), “Small Business and Information Technology: Risk, Planning and Change”, Journal of Small Business and Enterprise Development, Vol. 5, No. 3, pp. 229-245.

Moeller, R.,R., (2008), “Sarbanes – Oxley Internal Controls: Effective Auditing With AS5, Cobit, And ITIL”, John Wiley&Sons, USA.

Moeller, R.R., (2004), “Sarbanes Oxley and New Internal Auditing Rules”, John Wiley&Sons Ltd., Canada.

Özsoy, M. T., (2004), “Risk Odaklı Denetim, ABD Uygulaması ve Türkiye Açısından Değerlendirilmesi”, Active Dergisi, Mart- Nisan Sayısı, ss.1-10.

Pehlivanlı, D., (2010), “Modern İç Denetim-Güncel İç Denetim Uygulamaları”, Beta Basım Yayım, İstanbul.

Pickett, K. H. S., (2003), "The Internal Auditing Handbook", John Wiley&Sons Ltd., USA.

Pickett, K.H.S. and Pickett, J. M., (2005), "Auditing for Managers: The Ultimate Risk Management Tool, John Wiley&Sons Ltd., USA.

PriceWaterhouseCoopers, (2006), "Her Yönüyle Kurumsal Risk Yönetimi", Infomag Yayıncılık, İstanbul

Ramamoorti, S. and Bailey, A. and Traver, R.O., (1999) "Risk Assesment in Internal Auditing: A Approac", International Journal of Intelligent Systems in Accounting, Finance & Management, Vol. 8, pp. 159-180.

Reding, K.F. and Sobel, P. J. and Anderson, U.L.and Head, M.J., Ramamoorti, S., Salamasick, M., (2007), "Internal Auditing: Assurance&Consulting Services", Institute of Internal Auditors Research Foundation (IIARF), USA.

Sarens, G. and Beelde D. I., (2006), "The Relationship Between Internal Audit and Senior Management: A Qualitative Analysis of Expectations and Perceptions", Internal Journal of Auditing, Vol.10, pp. 219-241.

Sharma, G. V., (2004), "Risk Based Internal Audit in Banks", Chartered Accountant Journal, April, pp. 1057-1066.

Spira, L.F. and Page, M., (2003), "Risk Management: The Reinvention of Internal Control and The Changing Role Of Internal Audit" Accounting, Auditing & Accountability Journal, Vol: 16, No: 4, pp. 640-661.

Starbuck, S. and Singer S., (2010), "Climate Change And Sustainability: Five Highly Charged Risk Areas For Internal Auditing" Internal Auditing, Vol.25, No.4, pp. 3-9.

Tamasiuniene, R. and Savcuk, O., (2007), "Risk Management in Lithuanian Organizations- Relation With Internal Audit and Financial Statements Quality", Business: Theory and Practice, Vol. 8, No. 4, pp. 204-213.

Uzun, Ali Kamil (2008), "İç Denetimin Etkinliğinde Başarı Faktörleri: Uygulama İçin Yol Haritası", <http://www.denetimnet.net/UserFiles/Documents/Haberler/2008%2005%2029-KurumsalYonetimVeIcDenetim-AKUSunum2Basar%C4%B1Fak.pdf>, (09.03.2012).

Zwaan, L. D. and Stewart, J., (2011), "Internal Audit Involment in Enterprise Risk Management", Managerial Auditing Journal, Vol. 26, No. 7, pp. 586-604.

